

Minik Eleştirel Düşünme Kılavuzu Kavramlar ve Araçlar

Dr. Richard Paul

ve

Dr. Linda Elder

Çeviren: Merih Bektaş Fidan
merih@fidan.co.uk

Eleştirel Düşünme Kurumu

www.criticalthinking.org

0707-878-9100

cct@criticalthinking.org

Niçin Minik Eleştirel Düşünme Kılavuzu?

Cep kitabı ebadındaki bu minik kılavuz, eleştirel düşünme kavram ve araçlarının esaslarına odaklanmaktadır. Fakültelelere ortak bir eleştirel düşünme kavramı sağlarken, öğrencilere de bölümlerindeki temel kitapların yanı sıra eleştirel düşünmeyle ilgili ek bir materyal sunar. Fakülteleler, bu kılavuzu yöntem, ödev ve test geliştirme amacıyla her bilimdalında kullanabilirler. Öğrenciler istedikleri alanlarda öğrenme kapasitelerini geliştirmek istediklerinde rahatlıkla bu kılavuza başvurabilirler.

Kılavuzun ortaya koyduğu beceriler her dala uygulanabilir niteliktedir. Örneğin, eleştirel düşünenler mevcut amaçlarında, konuyla ilgili sorularında açık ve nettirler. Bilgiyi, sonuçları ve bakış açılarını hep sorgularlar. Açık, doğru, net ve konuyla ilişkili olmaya özen gösterirler. Arka plandaki şeyleri mantıklı ve dürüst olmak adına ele alırlar. Bu becerileri, konuşma ve dinleme becerilerine olduğu gibi okuma ve yazma becerilerine de uygularlar. Edinilen bilgi ve becerileri hem profesyonel hem de özel yaşamlarında tarihe, fen bilimlerine, felsefeye ve sanat dallarına uygularlar.

Birden fazla modüllü bölümlerde bu kitapçık, temel ders kitabına ek olarak kullanılırsa, öğrenciler, öğrenme süreçlerinin her aşamasında eleştirel düşünmebilmenin yararını göreceklerdir. Ayrıca eğitimciler, konunun günlük hayata uygulanışıyla ilgili örnekler verilerse, öğrenciler edinilenlerin eğitimin yaşam kalitesini arttırmaya yarayan araçlar olduklarını anlayacaklardır.

Bu minik kılavuzu kullanan bir öğrenciyseniz, her derste onu yanınıza almayı alışkanlık haline getirin. Öğrendiğimiz şeylerin analizi ve sentezinde buna sık sık başvurun. Kılavuzda sözedilen ilkeleri doğal olarak kullanır hale gelinceye kadar öğrenip içselleştirmeye çalışın.

Başarılı olduğunuz takdirde bu kılavuz fakültelelere, öğrencilere ve eğitim programlarına hizmet etmiş olacaktır.

İmza

Dr. Richard Paul
Eleştirel Düşünce Merkezi

İmza

Dr. Linda Elder
Eleştirel Düşünce Kurumu

Çeviren'den

Eleştirel düşünme, edinilen bilgilerin etkin bir biçimde değerlendirilmesi açısından, özellikle bilgi akışının hızlı, bilgi kaynaklarının fazla ve bilgiye ulaşmanın çok kolay olduğu bir çağda çok önemli bir beceridir. Minik Eleştirel Düşünme Kılavuzu ile Birmingham Üniversitesi'nde araştırma eğitimimi yaparken tanıştım. Bir psikolog olarak bu kılavuzu bilimsel ve günlük hayatta her an başvurabilecek bir kaynak olması sebebiyle çok yararlı buldum.

Kitapçığın okunabilirliği ve uygulanabilirliği çok güzel. İyi bir şekilde hazırlanmış ve konuya profesyonel olarak odaklaşıyor ki bu özelliği bende kılavuzu Türk okuyucularına da sunma düşüncesine yolaçtı. Kılavuzun beğeni toplayacağıma; üniversite öğrencileri, akademisyenler, gazeteciler, siyasetle ilgilenenler ve esasında eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek isteyen herkesin bunu en iyi şekilde kullanacağına inanmaktayım.

Kılavuzun çevirisine ilişkin izninden dolayı Dr. Linda Elder'a, teşviki ve dil açısından kontrolüne ilişkin yardımlarından dolayı Prof. Dr. Nilgün Sarp'a, Türk Dilinin doğru ve etkin kullanımına yönelik katkılarından dolayı Yard. Doç. Dr. Ömer Önder ve son olarak çeviri süresince sağladığı teknik destekten dolayı sayın Ertan Fidan'a teşekkür etmek istiyorum.

Okuyucuların kılavuzu teşvik edici bulacaklarını, gündelik hayatlarında dahi bu becerileri kullanacaklarını ümid ediyorum. Ayrıca okuyucuların kılavuzla ilgili tecrübelerini benimle paylaşmalarından mutluluk duyacağımı belirtmek isterim.

Merih Bektaş Fidan
merih@fidan.co.uk

İçindekiler

Niçin Eleştirel Düşünme

Düşüncenin Elemanları

Mantık Yürütmede Bilinmesi Gerekenler

Düşünce Elemanları İçeren Sorular

Benmerkezci Düşünme Sorunu

Evrensel Entellektüel Standartlar

Bir Makalenin Mantığının Analizinde

Kullanılabilecek Şablon

Mantık Değerlendirme Kriterleri

Temel Entellektüel Özellikler

Üç Soru Tipi

Problem Çözme Şablonu

Değerlendirme Yapılırken Bilinmesi Gerekenler

Eleştirel Düşünenlerin Düzenli yaptıkları Şeyler

Eleştirel Düşünme Gelişiminin Aşamaları

Niçin Eleştirel Düşünme?

Problem:

Bütün insanlar düşünür. Doğamız gereği böyle yaparız. Ancak kendi haline bırakıldığında düşünce sürecimiz çoğu zaman önyargılı, çarpıtılmış, taraflı, bilgilendirilmemiş ve indirgemeci bir yapı gösterir. Yaşam kalitemiz, ürettiklerimiz, ya da yapıp ettiklerimiz tamamen düşünce kalitemize bağlıdır. Böyle olmakla birlikte, düşüncede mükemmelliğe, ancak ona sistematik bir şekilde yatırım yaparak erişilebilir.

Tanım:

Eleştirel düşünme, kişinin düşünce sistemindeki yapıları usta bir şekilde yöneterek ve bu yapılara entellektüel standartlar getirerek düşünme yönteminin kalitesini artırttığı bir süreçtir.

Sonuç:

İyi yetişmiş bir eleştirel düşünür:

- Hayati önemi olan sorular ve problemler ortaya koyar, bunları açık ve net formüle eder;
- Soyut fikirleri etkili bir biçimde yorumlayabilmek için ilgili bilgileri toplar ve değerlendirir;
- İlgili kriter ve standartları test ederek sağlıklı sonuç ve çözümlere gider;
- Alternatif düşünce sistemlerine açık bir fikirle yaklaşarak bu sistemlerin içerdiği varsayımları, olası etkilerini ve sonuçlarını da dikkate alarak düşünür;
- Karmaşık sorunların çözümünde başkalarıyla etkili bir iletişim kurar.

Kısacası eleştirel düşünme, kişinin kendi kendini yönlendirdiği, disipline ettiği, izlemeye aldığı ve doğruladığı bir düşünme yöntemidir. Oldukça yüksek standartları ve bunların akıllıca kullanımlarını gerektirir. Eleştirel düşünme, etkili bir iletişim, problem çözme becerileri, ve doğamız gereği sahip olduğumuz benmerkezciliğin ve biz odaklılığın (sosyosentrizm) üzerine gitmede bir kararlılık gerektirir.

Düşünce Elemanları, Evrensel Entellektüel Standartlara Hassasiyet Gösterilerek kullanılır
 Açıklık → Doğruluk → Derinlik → Anlamlılık
 Netlik
 İlgililik

Mantık Yürütürken Bilinmesi Gerekenler

1. Her mantık sürecinin bir AMACI vardır.

- Amacınızı açıkça söylemek ne kadar zaman gerektiriyorsa o kadar zaman kullanın.
- Amacınızı diğer amaçlardan ayırın.
- Halen daha aynı hedef üzerinde olup olmadığınızı düzenli bir şekilde denetleyin.
- Anlamli ve gerçekci amaçlar seçin.

2. Tüm mantık süreci bir şeyi ORTAYA KOYMAK, bazı SORULARI yerine oturtmak ve bazı PROBLEMLERİ çözmek için girişilmiş bir harekettir.

- Konuyla ilgili meseleyi açık ve net bir şekilde ifade için zamanınızı yeterince kullanın.
- Sorunu, anlamını ve kapsamını netleştirmek amacıyla farklı şekillerde tanımlayın..
- Problemi alt-başlıklara indirgeyin.
- Problemin yalnızca tek bir çözümünün olup olmadığını, tek bir düşünceden oluşup oluşmadığını veyahutta birden fazla düşüncelyi gerektirip gerektirmediğini bilin.

3. Tüm mantık süreçleri VARSAYIMLARA dayanır.

- Varsayımlarınızı açıkça ortaya koyun ve onaylanabilir olup olmadıklarını belirleyin.
- Varsayımlarınızın düşüncelerinizi nasıl biçimlendirdiğini düşünün.

4. Tüm mantık süreçleri birtakım BAKIŞ AÇILARINDAN ortaya çıkar.

- Bakış açınızı ortaya koyun.
- Diğer bakış açılarını da araştırarak zayıf noktalarının yanısıra güçlü noktalarını da belirleyin.

- Diğer fikirleri ele alırken eşit bir mesafeden bakabilmeyi amaç edinin.

5. Tüm mantık süreci VERİYE, BİLGİYE VE KANITA dayanır.

- İddialarınızı elinizdeki verilerle destekleyecek şekilde sınırlandırın.
- Duruş noktanızı destekleyen bilgiler kadar onunla bağdaşmayan bilgileri de araştırın.
- Tüm bilgilerin açık, doğru ve problemle ilişkili olup olmadığını gözden geçirin.
- Yeterince bilgi topladığınızdan emin olun.

6. Bütün mantık süreçleri KAVRAMLAR ve GÖRÜŞLER aracılığıyla tanımlanır ve biçimlenirler.

- Ana kavramlarınızı belirleyin ve açıkça belirtin.
- Alternatif kavramları ya da kavramlara alternatif tanımlar düşünün.
- Kavramları dikkatli ve incelelikle kullandığınızdan emin olun.

7. Her mantık süreci bizi SONUÇLARA götüren ve verilere anlam kazandıran bir ÇIKARIM ya da YORUM içerir.

- Yalnızca kanıtların gösterdiği noktaya ilgili çıkarım yapın.
- Bu çıkarımların birbiriyle örtüşüp örtüşmediklerini kontrol edin.
- Sizi bu çıkarımlara götüren varsayımları ortaya koyun.

8. Tüm mantık süreçleri sizi bir noktaya götürür ya da süreçlerin BELLİ BAŞLI İMALARI veyahutta SONUÇLARI VARDIR.

- Kullandığınız mantıktan ortaya çıkan işaret ve sonuçları belirleyin.
- Hem olumsuz hem de olumlu belirtileri araştırın.
- Bütün olası sonuçlar üzerinde düşünün.

Düşüncenin Elemanlarını Kullanan Sorular

(bir yazıda, etkinlikte ya da bir okuma ödevinde...)

Amaç:	Neyi başarmaya çalışıyorum? Temel amacım nedir? Hedefim nedir?
Bilgi:	O sonuca varmak için hangi bilgiyi kullanıyorum? Bu iddiayı destekleyecek hangi deneyime sahibim? Bu soruyu doğru yere oturabilmek için hangi bilgiye ihtiyacım var?
Çıkarımlar/ Sonuçlar:	Bu sonuca nasıl vardım? Bilgiyi yorumlayacağım başka bir yol var mı?
Kavramlar:	Burada temel görüş nedir? Bu fikri açıklayabilir miyim?
Varsayımlar:	Neyi varmış gibi kabul ediyorum? Hangi varsayımlar beni bu sonuca götürdü?
İşaretler/ Sonuçlar:	Eğer bir başkası söylediklerimi/duruşumu kabul edecek olursa bu ne gibi sonuçlar doğurur?
Bakış açıları:	Konuya hangi bakış açılarından bakıyorum? Neyi ima ediyorum?
Sorular:	Hangi soruyu soruyorum? Hangi soruya cevap arıyorum?

Benmerkezli (Egosentrik) Düşünme Problemi

Benmerkezci düşünme, insanların doğal olarak başkalarının hak ve ihtiyaçlarını görmemeleri gibi bir talihsizlikten kaynaklanır. Ne başkalarının ne de kendi bakış açılarının sınırlı olduğunun farkındalar. İnsanlar bu konuda eğitilirlerse ancak o zaman benmerkezci düşünme biçimlerinin farkına varabilirler. İnsanlar benmerkezci varsayımlarını, bilgiyi benmerkezci bir şekilde kullanıp verileri benmerkezci bir şekilde yorumladıklarını, bu kavram ve fikirlerin kaynağını ve bu tür düşünce tarzının hangi sonuçlar doğuracağını doğal yollarla bilemeyebilirler. Yalnızca kendilerine hizmet eden bakış açılarına sahip olduklarının farkında varmazlar.

İnsanlar, şeylerin gerçekliğine ilişkin bilgiyi temelden bildiklerine ve bunu nesnel bir biçimde yaptıklarına ilişkin olarak mantıksız fakat bir güven duygusu içinde yaşarlar. Ne kadar hatalı olsalar bile yine de sezgisel algılarında inanırlar. Düşünme süreçlerinde, entellektüel standartları kullanmak yerine neye inacakları ve neyi reddedeceklerini belirlerken sık sık ben-odaklı psikolojik standartları kullanırlar. Aşağıdakiler insan düşünme sürecinde en sık kullanılan psikolojik standartlardır.

‘O DOĞRUDUR ÇÜNKÜ BEN ÖYLE İNANIYORUM’. Doğuştan gelen benmerkezçilik: İnançlarımızın çoğunun temelini sorguladığım halde yine de inandığım şeyin doğru olduğunu varsayıyorum.

‘O DOĞRUDUR ÇÜNKÜ BİZ ÖYLE İNANIYORUZ.’. Doğuştan gelen sosyobencillik (sociocentrism): Ait olduğum toplumun temel inançlarının doğru olup olmadığını sorgulamadığım halde doğru olduklarını varsayıyorum.

‘O DOĞRUDUR ÇÜNKÜ BEN ONA İNANMAK İSTİYORUM’. Doğuştan gelen kendini gerçekleştirme arzusu. Örneğin, beni olumlu bir yöne doğru götüren davranışlarla ilgili söylenenlere, aynı konuyla ilgili olumsuz fikirlerin de olabileceğini ciddi ciddi düşünmeden inanırım. ‘Kendimi iyi hissetmeme faydası olacak, inançlarımı destekleyecek, mevcut düşünme biçimlerimi anlamlı bir şekilde değiştirmeyecek, yanlış şeylere inandığım gerçekliği kabullenmemi gerektirmeyecek şeylere inanırım.

‘O DOĞRUDUR ÇÜNKÜ BEN HEP ONA İNANDIM.’ Doğuştan kendi kendini geçerli kılma içgüdüsi: Uzun süreden beri sahip olduğum inançlarımı, kanıtlanıp kanıtlanmadıkları, bu konuda yeterli delil olup olmadığı üzerinde ciddi ciddi düşünmeden sürdürmeyi çok istiyorum.

‘O DOĞRUDUR ÇÜNKÜ ONA O ŞEKİLDE İNANMAK DAHA ÇOK İŞİME GELİYOR.’ Doğuştan gelen bencillik: Daha çok iktidar, para ve kişisel avantajlar edinmeye yarayacak şeyleri ve inançları mantıksal temelleri olmamasına rağmen kısa yoldan kabullenirim.

İnsanlar doğal olarak yukarıdaki gibi davranma ve değerlendirme eğiliminde oldukları için, tür olarak, meşru entellektüel standartları yerleştirme ve geliştirme konusunda anlamlı bir ilgi geliştiremedik. Düşünme biçimlerimizin hatalı olması sürpriz bir şey değil. Esasında biz ‘Kendi kendini kandıran hayvanlarız.’

Evensel Entellektüel Standartlar:

Ve uygulamada kullanılabilecek sorular

Evensel entellektüel standartlar, bir sorun, bir konu ya da bir olayla ilgili düşüncenin mantıklı yönden kalitesi kontrol edilmek istendiğinde uygulanması gereken standartlardır. Eleştirel düşünme bu standartlara hakim olmayı gerektirir. Eğitimciler derste bunları öğrencilere öğretirken, öğrencilerin düşünmesine yönlenecek, onları kendi düşünme tarzlarından sorumlu tutacak sorular sormalıdır, ve bu sorular tutarlı bir şekilde sorulmalı, öğrenciler bu soruları kendilerine sormaları gereken sorular olarak içselleştirmelidir.

O halde, nihai hedef bu soruların, öğrencilerin düşünmesine kaynaştırılarak içlerinden gelen sesin bir parçası olarak yerleştirilmesidir. Bu, öğrencilerin giderek daha iyi muhakeme etmelerine yol açar. Birçok evensel standart var, fakat biz aşağıdakiler üzerinde duracağız:

Açıklık:

Konuyu biraz daha açar mısınız? O noktayı başka bir biçimde açıklayabilir misiniz? Bunu bana gösterebilir misiniz? Bir örnek verebilir misiniz?

Açıklık giriş niteliğinde bir standarttır. Bir anlatım net değilse, onun doğru ya da konuyla ilgili olup olmadığını anlayamayız. Gerçekte, ne söylendiğini tam olarak bilmediğimiz için, o konu hakkında pek bir şey söyleyemeyiz. Örneğin, ‘Amerika’nın eğitim sistemi konusunda ne yapılabilir?’ sorusu açık değildir. Soruyu tam olarak yanıtladık için, problemin sorunun neresinde olduğunu daha açık bilmemiz gerekir. Soru daha açık bir şekilde şöyle olabilir: ‘Eğitimciler, öğrencilerin iş yaşamında ve günlük kararlarını verdikleri ortamlarda başarıyla kullanabilecekleri beceri ve yetenekleri öğrenip öğrenmediklerinden emin olmak amacıyla ne yapabilirler?’

Doğruluk

O, gerçekten doğru mudur? Bunu nasıl kontrol edebiliriz? Onun doğru olup olmadığını nereden bilebiliriz? Bir anlatım açık olabilir ancak doğru olmayabilir, ‘Köpeklerin bir çoğu 150 kilonun üzerindedir.’ gibi.

Netlik

Biraz daha ayrıntı verebilir misiniz? Biraz daha özgün olabilir misiniz? Bir anlatım hem açık hem doğru fakat net olmayabilir, ‘Jack aşırı kiloludur.’ örneğinde olduğu gibi. (Jack’in ne kadar fazla kilosu olduğunu bilmiyoruz, yarım kilo ya da 250 kilo).

İlgililik

‘Söylenen şey soruyla ne kadar bağlantılı? Soru konunun ne kadarını kapsıyor? Bir ifade açık, doğru ve net fakat konuya ilişkin soruyla ilgili olmayabilir. Örneğin, öğrenciler çoğunlukla kursta harcadıkları çabaların aldıkları notları attırması gerektiğini düşünürler. Oysa harcanan çaba öğrenme kalitesini ölçmez ve öyle olsa bile, çaba öğrencinin hakettiği notla ilgili değildir.

Derinlik

Cevabımız sorunun karmaşık yönlerini ne şekilde aydınlatıyor?: Sorudaki problemleri nasıl ele alıyorsunuz? Bu, en önemli faktörle ilgili midir?

Bir ifade açık, doğru, kesin, ve konuyla ilgili fakat derinlikten yoksun olabilir. Örneğin, ‘Yalnızca hayır deyin’ ifadesi açık, doğru, kesin, ve konuyla ilgili olabilir. Fakat yüzeyseldir, çünkü oldukça karmaşık bir konu ve gençler arasında yaygın olan madde kullanımına yönelik mücadele ile çok yüzeysel bir ilişki içerisindedir. Konunun kompleks doğasına hitap etmemektedir.

Genişlik

Farklı bir perspektiften bakmamız gerekir mi? Aynı soruyu başka bir şekilde ele alabilir miyiz? Muhafazakar bakış açısından bu soru nasıl düşünülürdü? Bu konu başka bir bakış açısından nasıl ele alınıyor....?

Bir mantık dizisi açık, doğru, tam, ilgili ve derin fakat genişlikten yoksun olabilir (tıpkı muhafazakar ya da liberal bakış açıları gibi, bir konuya derinlemesine girerler fakat sorunun yalnızca bir yönünü ele alırlar.)

Mantık

‘Bunun gerçekten bir anlamı var mı?: Söylediğin şeyle ilgili mi? Konu nasıl ilerliyor? Fakat bunu ima etmeden önce ve şimdi onu söylerken, her ikisinin aynı anda nasıl doğru olabileceğini anlayamıyorum.

Birşey düşünürken birçok görüşü aynı anda düşünebiliriz. Düşünceler bileşimi karşılıklı olarak birbirini destekler ve bir anlam ortaya koyarsa bu düşünce tarzı mantıklı demektir. Fikirler karşılıklı olarak destekleyici değilse mantık bir anlamda çelişkili ya da anlamsızdır, yani kombinasyon mantıksızdır.

Açıklık

Biraz daha açabilir misiniz?
Bir örnek verebilir misiniz?
Ne demek istediğinizi gösterebilir misiniz?

Doğruluk

Onu nasıl denetleyebiliriz?
Onun doğru olup olmadığını nasıl bilebiliriz?
Onu nasıl test edebiliriz?

Belirginlik

Biraz daha spesifik olabilir misiniz?
Biraz daha fazla ayrıntı verebilir misiniz?
Biraz daha açık olabilir misiniz?

İlgili olmaklık

Sorunla ilişkisi nedir?
Sorum üzerindeki ağırlığı nedir?
Konuyla ilgili olarak bize nasıl yararlı olabilir?

Derinlik

Hangi etmenler bunu zor bir problem yapmaktadır?
Konunun karmaşık yönleri nelerdir?
Üzerinde durmamız gereken güçlükler nelerdir?

Genişlik

Konuya başka bir bakış açısından bakmalı mıyız?
Başka bir bakış açısını da düşünmeli miyiz?
Konuya başka şekillerde yaklaşmalı mıyız?

Mantık

Bunların tümü bir anlam ifade diyor mu?
İlk paragraf son paragrafla uyumlu mu?
Söylediklerin kanıtlarla örtüşüyor mu?

Anlamlılık

Bu, düşünülmesi gereken en önemli şey midir?
Bu, odaklaşılacak ana konu mudur?
Bu gerçekliklerin hangileri en önemlileridir?

Adalet

Bu konuya hiç yatırım yaptım mı?
Başkalarının görüşlerini içtenlikle temsil ediyor muyum?

Bir Makalenin Mantığının Analizinde

Kullanılabilecek şablon

Elinizdeki bir makaleyi alın, aşağıdaki modeli kullanarak makalenin mantığı üzerinde çalışın. Bu şablon istediğiniz kitabın istediğiniz bir bölümünün mantığı analizini yapmak üzere değiştirilebilir.

(Makalenin adını yazınız)Mantıksal Analizi

1. Bu makalenin en temel **amacı**
(Yazarın bu makaleyi niçin yazdığını olabildiğince doğru bir şekilde ifade edin.)
2. Yazarın işaret ettiği anahtar **soru**
(Yazarın makaleyi yazarken kafasındaki anahtar soruyu bulmaya çalışın.)
3. Makaledeki en önemli **bilgi**.....
(Yazarın, verdiği sonuçları desteklemek için kullandığı gerekçeleri, deneyimleri ve verileri ortaya koyun.)
4. Makaledeki temel **çıkarımlar**.....
(Yazarın makalede verdiği ve ortaya koyduğu temel sonuçları belirleyin)
5. Bu makalede bilmemiz gereken ana kavramlar.....
(Bu kavramlarla yazar şunları söylemek istiyor.....
(Yazarın mantık çizgisini anlayabilmek için bilmeniz gereken en önemli fikirleri ortaya koyun.)
6. Yazarın düşüncelerinin arka planındaki **varsayım(lar)**.....
(Yazar neyi olmuş gibi varsayıyor, sorgulanabilir olanı bulmaya çalışın.)
7. a) Bu mantık zincirini ciddi bir şekilde ele alırsak, varacağımız **sonuçlar**.....şunlardır.
(Eğer insanlar yazarın mantığını izlerlerse ne tür sonuçlara varırlar?
b)Yazar gibi mantık kurmazsak, bunun sonuçları şöyle.....olacaktır.
(Yazarın mantığını kullanmazsak bundan hangi sonuçlar doğar?)

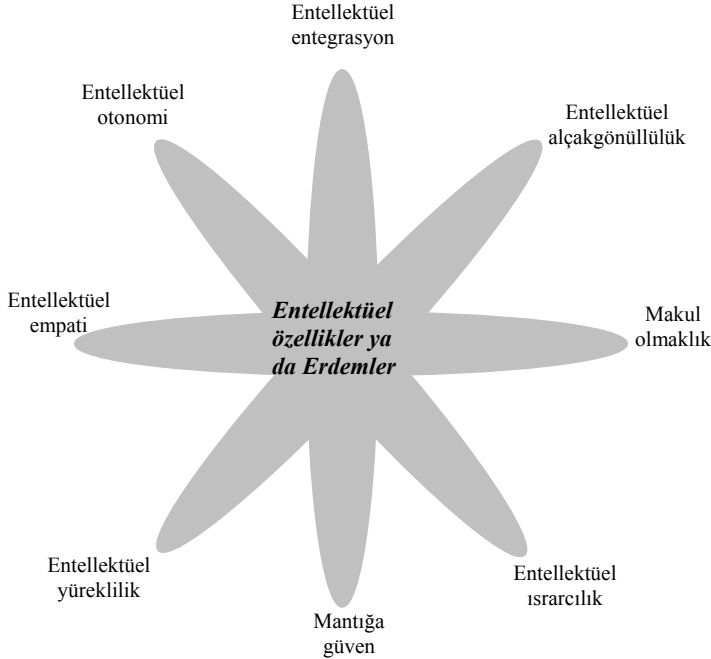
8.Bu makalede ortaya konulan **bakış açıları** şunlardır

(Yazar neye odaklanıyor, ve onu nasıl görüyor?)

Mantık Değerlendirme Kriterleri

- 1) **Amaç:** Mantığı kuran kişinin amacı nedir? Bu amaç açıkça ifade ya da ima edildi mi? Bu amaçın haklı gösterilebilir bir yönü var mı?
- 2) **Soru:** Konuya ilişkin soru iyi ifade edildi mi? Soru açık ve önyargısız mı? Sorunun ifade edilmiş biçimi konunun kompleks yapısıyla uyumlu mu? Soru ve amaç doğrudan doğruya birbiriyle ilintili mi?
- 3) **Bilgi:**Yazar ilgili kanıt, deneyim ve/veya önemli bir bilgi ortaya koyuyor mu? Verilen bilgi doğru mu? Yazar konunun karmaşık yapısını ortaya koyuyor mu?
- 4) **Kavramlar:**Yazar gerektiğinde temel kavramları ifade edebiliyor mu? Kullanılan kavramlar yerinde mi?
- 5) **Varsayımlar:** Yazar kabullendiği ya da varsaydığı şeye karşı duyarlılık gösteriyor mu? (O varsayımlar mantıklı bir şekilde sorgulanabildiği sürece). Yazar varsayımlarda doğal olarak varolan sorunlara işaret etmeden sorgulanabilir varsayımlar kullanabiliyor mu?
- 6) **Çıkarımlar:** Yazar ana sonuca nasıl vardığını açıklayan bir mantık zinciri geliştirdi mi?
- 7) **Bakış açısı:** Yazar alternatif bakış açılarına veya mantık zincirlerine duyarlılık gösteriyor mu? Diğer bakış açıları tarafından ortaya konulan itirazları düşünerek cevap ortaya koyuyor mu?
- 8) **Sonuçlar:** Yazar aldığı pozisyonun etki ve sonuçlarına ilişkin bir duyarlılık içinde mi?

Temel Entellektüel Özellikler

Entellektüel Alçakgönüllülüğe karşı

Bu, kişiyi çoğu zaman yanıltabilecek, bencilliğin ortaya çıktığı koşullara gösterilen doğal eğilime ek olarak, kişinin sahip olduğu bilgilerin sınırlı olduğunu bilmesidir. Ayrıca kişinin önyargıya eğilimli olduğunu ve bakış açılarındaki sınırlılığının da farkında olmasıdır. Entellektüel alçakgönüllülük, esasında, kişinin bildiğinden daha fazlasını iddia etmemesi gerektiğini bilmesidir. Bu, basitçe her tarafa çekilebilir olmak ya da herşeye boyun eğmek demek değildir. Kişinin inançlarıyla ilgili mantıksal temellere yönelik içgörüsünün varlığı ya da yokluğu ile birleşmiş bir entellektüel bilgiçliğin, kendini beğenmişliğin ya da kibrin olmayışı demektir.

Entellektüel Kibir

Entellektüel Yürekliliğe karşı Korkaklık

Güçlü ve olumsuz duygularımız ve bu duyguların sonucu olarak ciddi bir şekilde eğilmediğimiz görüş, inanç veya bakış açılarımızla yüzleşmek, ve bu duyguları doğru bir şekilde ortaya koyma ihtiyacının bilincinde olmak demektir. Bu cesaret, tehlikeli ya da absürd olduğu düşünülen fikirlerin, bazen bir bütün olarak ya da kısmen rasyonel bir şekilde açıklanabileceğini bilmekle, ve vardığımız sonuçların, inançların bazen hatalı ve bizi yanlış yöne götürebileceğini anlamayla ilişkilidir. Kendimiz için neyin ne olduğunu belirlerken, öğrendiğimiz herşeyi edilgen ve eleştirel olmayan bir şekilde kabullenmemeliyiz. Kaçınılmaz bir şekilde absürd ya da tehlikeli görülen bazı düşüncelerdeki bazı doğruları, ve içinde bulunduğumuz sosyal grupta güçlü bir şekilde kabul gören bazı görüşlerin çarpıklığını ve yanlışlığını araştırmaya başlayacağımız yerde entellektüel cesaret devreye girer. Böyle durumlarda kendi düşünme biçimimize karşı dürüst olmalıyız. Normlara uymayanların cezaları şiddetli olabilir.

Entellektüel

Entellektüel Empatiye karşı Darkafalık

Kişinin kendini düşünsel olarak diğerlerinin yerine koyması gerektiğini bilmesidir ki bu, uzun süreli düşünce ve inançlarımızla ilgili otomatik algılarımızı belirlerken gösterdiğimiz benmerkezi eğilimlerin farkında olmayı gerektirir. Bu özellik, diğerlerinin dünya görüşlerini ve düşünce biçimlerini doğru bir şekilde yeniden kurabilme ve bizden farklı varsayımları ve fikirleri doğru bir biçimde mantığa oturtabilme becerisiyle ilişkilidir. Bu özellik, ayrıca, kesinlikle haklı olduğumuzu düşünmemize rağmen geçmişte

Entellektüel

hatalı olduğumuzu düşünmeye hazır ve tekrar aynı şekilde aldanma durumuna düşebilme olasılığını tasavvur edebilme becerisiyle de ilişkilidir.

Entellektüel Otonomiye karşı

Entellektüel Uyum

Kişinin inançları, değer yargıları ve çıkarımları üzerinde rasyonel bir kontrole sahip olması demektir. İdeal eleştirel düşünce tarzı, kişinin kendi düşünce süreçlerine egemen olmayı öğrenmesidir. Bu, kişinin mevcut inançları mantık ve delil temellerine dayanarak analiz edip değerlendirmesini, gerektiğinde sorgulamasını, inanması gerektiğinde inanmasını ve kabullenmesi gerektiğinde de bunu kabullenmesini öngörür.

Entellektüel Entegrasyona karşı

Entellektüel İkiyüzlülük

Kişinin kendine karşı dürüst; gerektiğinde entellektüel standartlarında tutarlı olması; kendine karşı çıkan kişilerin de aynı zorluktaki delil ve kanıtları ortaya koyma aşamalarından geçmesi; söylediklerini başkaları için de kabul edip uygulaması; ve dürüstçe kendi düşünce ve eylemlerindeki çelişki ve tutarsızlıkları kabul etmesi gerektiğini bilmesidir.

Entellektüel Güçlü Duruşa karşı **Tembellik**

Entellektüel

Entellektüel içgörü ve gerçekliklere ilişkin tüm zorluklara, engellere ve engellenmelere karşın içgörü sahibi olma gerekliliğinin bilinmesidir. Başkalarının akılcı olmayan karşıçıktışlarına karşı rasyonellik ilkelerine güçlü bir şekilde sarılmaktır; daha derin bir anlama ve içgörü kazanmak için harcanan zaman sonrasında aydınlatılmamış sorular ve karmaşalarla mücadele etme gerektigi duygusudur.

Sebeplere Güvene karşı **Kanıta olan Güvensizlik**

Sebeplere ve

Kişilerin ve insanlığın yüksek çıkarlarına duyulan güvene en iyi hizmet, nedenlere çok önem verilerek insanların kendi rasyonel düşünce fakültelerini geliştirdikten sonra sonuçlara kendilerinin varmalarını desteklemekle edilir. Tam bir destek, donanım ve yatırımla oluşan inanç sayesinde insanlar

kendileri adına düşünebilmeyi, rasyonel bakış açıları geliştirebilmeyi, mantıklı sonuçlar çıkarabilmeyi, tutarlı düşünebilmeyi ve mantıksal olarak birbirlerini nedenler ortaya koyarak ikna etmeyi başarabilirler. İnsanlar güçlü bir inançla, aklın ve toplumun derinlerinde yatan engellemelere karşın yine de mantıklı kişiler olabilirler.

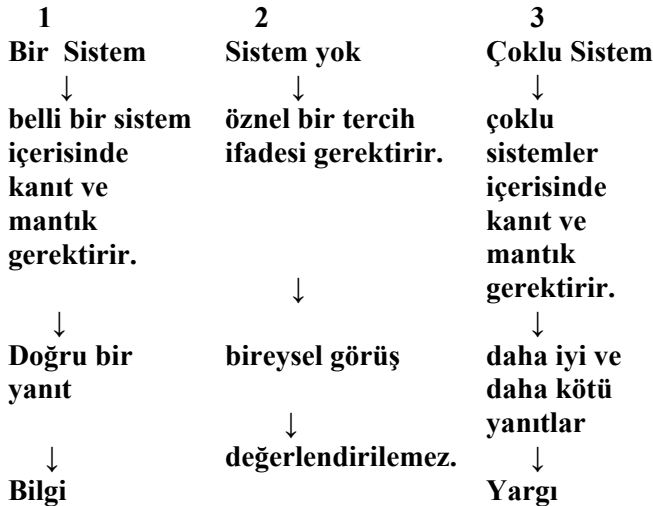
Tarafsızlık/ Dürüstlüğe karşı

Entellektüel Adaletsizlik

Kişinin kendi duygularına ya da ilgi duyduğu şeylere, arkadaşlarına, içinde bulunduğu topluma ya da ait olduğu millete göndemelerde bulunmadan tüm fikirlere eşit bir mesafeden saygı duyabilme bilincidir. Bu, kişinin ait olduğu grubun avantajlarını kullanmadan ona bağlı olabildiğini gösterir.

Üç Tip Soru

Bir soruyu ele alırken ne tür bir soru olduğunu bilmek yararlıdır. Kesin bir cevabı olan soru mu? Özel bir tercihi gerektiren soru mu? Ya da soru, rekabet tarzındaki cevaplar düşünmenizi mi gerektiriyor?

Problem Çözme Şablonu

Problem Çözme Şablon

Etkili bir şekilde problem çözebilen bir kişi olabilmek için:

- 1) Hedeflerinizi, amaçlarınızı ve gereksinimlerinizi düşünün ve bunları düzenli bir şekilde yeniden ortaya koyun. Hedeflerinize ulaşırken, amaçlarınızı gerçekleştirirken, gereksinimlerinizi karşılarken ortaya çıkan sorunları olası engeller olarak görün.
- 2) Olabildiğince sorunları teker teker ele alın. Problemi mümkün olduğunca açıkça ve net bir şekilde ifade edin.
- 3) Sorununuzu, üzerinde çalıştığımız türden bir sorun olup olmadığını ortaya çıkarmak üzere inceleyin. Örneğin, sorunu çözmek için ne tür şeyler yapacağımızı düşünün. Denetleyebileceğinizi düşündüğünüz problemleri bu şekilde düşünmediğiniz problemlerden ayre edin. Denetleyemediğiniz sorunları bir kenara koyun. Çözebileceğiniz sorunlar üzerinde durun.
- 4) İhtiyacınız olan bilgiyi düşünün ve bunu etkin bir biçimde araştırın.
- 5) Topladığınız bilgiyi, hangi mantıklı sonuçları çıkarabileceğinizi düşünerek dikkatli bir şekilde analiz ederek yorumlayın
- 6) Eylem seçeneklerinizi düşünün. Kısa ve uzun vadede ne yapabilirsiniz? Açık ve net bir şekilde para, zaman ve güç açısından olası sıkıntılarınızı bilin.
- 7) Seçeneklerinizi, içinde bulunduğunuz durumun üstünlük ve kısıtlarını dikkate alarak değerlendirin.
- 8) Sorunla ilgili olarak stratejik bir tavır alın ve o stratejiyi izleyin. Bu tavır, doğrudan bir eylem ya da bekle ve gör stratejisi ile birlikte dikkatli düşünmeyi içerebilir.
- 9) Harekete geçtikten sonra yaptıklarınızın sonuçları ortaya çıktıkça onları izleyin. Soruna ilişkin stratejinizi ya da analizinizi veyahutta

probleme ilişkin ifadenizi ya da daha fazla bilgi edindiğinizde
üçünü değiştirmeye hazır olun.

Değerlendirme yaparken bilinmesi gerekenler

- 1) Neyi ve niçin değerlendiriyorsunuz? (kısa ve net olun)
- 2) Araştıran ve değerlendiren sorular sorun (amacınızı yansıtan).
- 3) Edinmeniz gereken bilgiyi belirleyin (sorunuzu yanıtlamak için).
- 4) Kullanacağımız ölçütler ve standartlara karar verin. (bunlar uygulanabilir mi, mantıklı mı, ve amacımızla aynı çizgide mi?).
- 5) Neyi bulmak istediğiniz konusunda açık olun.
- 6) Değerlendirme yaparken kullandığınız sistemin beklemediğiniz olumsuz sonuçları var mı?
- 7) Değerlendirmenizi genel anlamda gözden geçirin. Yaptığımız değerlendirme tutarlı, mantıklı, gerçekçi ve uygulanabilir mi?

Eleştirel düşünebilen kişiler, entellektüel özellikler geliştirmek için entellektüel standartları akıl yürütmenin elemanlarına düzenli bir şekilde uygularlar.

Entellektüel özellikler geliştirmeyi öğrendikçe, kutuda verilen standartlar aşağıdaki elemanlara uygulanmalıdır.

STANDARTLAR	
Açıklık	Netlik
Doğruluk	Anlamlılık
İlgili olmak	Bütünlük
Mantıklılık	Adaletli olmak
Genişlik	Derinlik

ÖĞELER/ELEMANLAR	
Amaçlar	Çıkarımlar
Sorular	Kavramlar
Bakış açıları	Sonuçlar
Bilgi	Vasayımlar

ENTELLEKTÜEL ÖZELLİKLER	
Entellektüel	Entellektüel Israrcılık
Alçakgönüllülük	
Entellektüel Otonomi	Sebeb/Mantığa Güven
Entellektüel Entegrasyon	Entellektüel Empati
Entellektüel Yüreklilik	Makul olma

Düşünen'in Kılavuzu Kütüphanesi

Düşünen'in Kılavuzu serileri uygun, pahalı olmayan, öğrencilerin ve fakültelerin okuma, öğrenme ve öğretme becerilerinin kalitesini arttırabilecek kaynaklar sunmaktadır. Uygun fiyatı ise akademisyenlerin bu küçük kılavuzu ana kitaba ek olarak tüm öğrencilere önermelerine yardımcı olur. Kullanılabilirliği ister sınıfta ister okul dışında olsun öğrencilerin, kılavuzu istedikleri her an ellerinin altında bulundurabilmelerini sağlar. Kılavuzun kısa ve anlaşılır oluşu ise temel eleştirel düşünme ilkelerinin sürekli hatırlanmasını sağlar.

Öğrenci ve Fakülteler için Düşünen'in Kılavuzu

Eleştirel Düşünme Kavram ve Araçları (Bu kılavuz, item 520)

Analitik Düşünme

Nasıl Çalışılır ve Öğrenilir

Temel Soruları Sorma

Bir Paragraf Nasıl Okunur?

Bir Paragraf Nasıl Yazılır?

Medyadaki Önyargı ve Propaganda nasıl ortaya çıkartılır?

Stratejik Düşünme

Ahlaki Mantık

Bilimsel Düşünme

Düşünme Hataları: Zihinsel Kandırmaca Sanatı

İnsan Aklı

Çocuklar için Eleştirel Düşünme Kılavuzu

Fakülteler için:

Öğretmenler için Etkin ve İşbirlikçi Öğrenme

Öğrencilerde Öğrenme Nasıl İyileştirilebilir

Eleştirel ve Yaratıcı Düşünme

kendi yayınlarında yer verilmiştir.

Bu kılavuz için fiyat listesi (Kavramlar ve Araçlar, item 520):			
ABD	Kanada	İngiltere	
1-24 kopya	\$ 4.00 bir adet	\$ 5.20CN	£ 2.30
25-199 adet	\$ 2.00 bir adet	\$ 2.60CN	£ 1.15
200-499 adet	\$ 1.75 bir adet	\$ 2.25CN	£ 1.00
Artı kargo ücreti			

(Yukarıdaki kılavuzların teker teker fiyatları da dahil daha fazla bilgi ve kaynak için web sitemizi www.criticalthinking.org adresinden ziyaret edin.

The Foundation for Critical thinking

P.O. Box 220

Dillon Beach, CA 94929

www.criticalthinking.org

cct@criticalthinking.org

707.878.9111 (Faks)

707.878.9100 (Telefon)

Yazarlara İlişkin

Dr. Linda Elder psikoloji ve eleştirel düşünmeyi kolejlerde öğreten bir eğitim psikoloğudur. Eleştirel Düşünme (ED) Kurumunun Başkanı ve ED Merkezinin Yönetim Kurulu Başkanıdır. Dr. Elder düşünce ve duygu, biliş ve duygulanım arasındaki ilişki üzerine özgün bir araştırma yapmış ve eleştirel düşünmenin aşamalarına ilişkin özgün bir teori geliştirmiştir. Gelişimsel Eğitim Dergisi'nde Eleştirel Düşünme üzerine olan bir köşe de dahil olmak üzere eleştirel düşünme konusunda yazılmış bir dizi makalenin hem yazarlığını hem ikinci yazarlığını yapmıştır. *'Eleştirel Düşünme: Kendi öğrenme biçiminiz ve yaşamınızla ilgili sorumluluğu alma gereçleri'*, ve *'Eleştirel Düşünme: Profesyonel ve Bireysel Yaşamımızda sorumluluk almaya yönelik gereçler'* adlı iki kitabın ikinci yazarlığını yapmıştır. Kendisi dinamik bir sunucudur.

Dr. Richard Paul uluslararası eleştirel düşünme (ED) hareketinin önemli bir lideridir. ED merkezinde araştırma yöneticisi olup 'National Council for Excellence in Critical Thinking' kuruluşunun başındadır. 200 makale ve 7 kitap yazmıştır. Eleştirel düşünme üzerine yüzlerce çalışma grubu ve PBS için 8 ED video programı yapmıştır. ED üzerine olan görüşlerine *'The New York Times, Education Week, The Chronicle of Higher Education, Educational Leadership, Newsweek, US, News and World Report, ve Reader's Digest'*